OPONENTSKÝ POSUDEK NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI

Vojtěch Javorek

Psychoanalýza a náboženství

Práce má za cíl promluvit v širším smyslu o vztahu psychoanalýzy a náboženství – postupuje tak, že nejprve představí názory Otce Freuda a následně ho symbolicky zabije shrnutím kritiky a následného vývoje disciplíny, která opustila „pravou víru" v podobě Freudem představované neotřesitelné sexuální teorie. Opustím-li trochu násilně naroubovaný oidipovský mýtus (typické pro psychoanalýzu) na text práce, lze její strukturu načrtnout takto: Freud, kritika Freuda, odbočka o potřebnosti rituálu dle Gaye, a následně vybraní následovníci: Klein, Winnicott, Rizzuto, Meissner, Kohut, Kernberg. U nich jsou pak jednotlivě stručně představeny jejich některé hlavní koncepty a jejich explicitní či implicitní komentář k tématu náboženství. Následuje shrnutí a „bonusová" kapitola o podobnosti psychoanalytické praxe s domorodým léčitelstvím.

Pozitiva práce jsou to, že do nemalé míry splňuje, co si předsevzala. Autory představuje jasně, jejich koncepty shrnuje přijatelně – většina toho jsou základní informace, se kterými se setká student psychologie v úvodních kurzech či klasických učebnicích. Do tématu nezasvěcený čtenář si jistě po přečtení práce udělá obrázek o důležitých psychoanalytických autorech, jejich koncepcích a vztahu k náboženství. Práce cituje korektně klasická díla i některé novější články.

Jako oponent mám za úkol práci také kritizovat. V tomto ohledu musím říct, že navzdory upřímné snaze autora z mého pohledu nedrží úplně pohromadě. Jak naznačuje už můj popis struktury, přijde mi, že hlavní linie práce jsou selektované dějiny psychoanalýzy s ohledem na téma náboženství, do kterého byly trochu neorganicky umístěné pasáže, které působí jako kousky práce na jiné téma. Jak maličká pasáž o Gayovi o rituálu (s. 10) a hlavně celá kapitola 4. (o podobnosti s léčitelstvím) působí jako kus jiného „projektu". Hlavní narativ práce je přeci o tom, jak se Freud stavěl k náboženství a jak jeho původně (skoro) úplně negativní postoj se lišil od postoje následovníků, kteří při svých psychologických zkoumáních leckdy vzali náboženství na milost. Příchod kapitoly 4. je najednou jiný narativ. Z pohledu spíše antropologického (referuje se především Lévi-Strauss) se jme pojmout psychoanalýzu jako svého druhu léčebný rituál. To je ale jiné téma! Přestože také obsahuje pojmy „psychoanalýza" a „náboženství", ale splétá je do jiného vztahu, než předchozí text. Předchozí text byl z většiny o tom, jak se psychoanalýza vyjadřuje o náboženství. Kapitola 4. už o tom není. Přitom téma kapitoly 4. je zajímavé. Je to ale prostě samostatné téma pro jinou bakalářskou práci.

Moje druhá kritická poznámka se týká řídkosti některých výkladů. Autoři jsou představeni letem světem, občas se podaří vystihnout hlavní myšlenky (Melanie Klein) lépe, ale občas

už je to spíš velmi vágní shrnutí dogmaticky znějících názorů bez ukázky jakéhokoliv zajímavého nebo užitečného konkrétního konceptu (Kernberg). Je to dáno celkovou snahou práce o vyčerpávající nebo alespoň reprezentativní přehled. To je ale v práci malého rozsahu extrémně těžké a nevděčné! Celkově mi z toho plyne, že kdyby se práce soustředila třeba jen na trojúhelník Freud – Klein – Winnicott, ale všechny probrala trochu víc do detailu a vykreslila jasněji a „s vyšším rozlišením" jak se jejich klíčové myšlenky překlápí do otázek týkajících se náboženství, působila by méně uspěchaně a vágně.

Moje třetí kritická poznámka se týká argumentace a autorovy kritické reflexe. Autor práce totiž pojednává pozdější autory psychoanalytické tradice jako nějakým způsobem objektivnější, nebo správnější, celkově k nim není vůbec kritický. Je to jako kdyby propadl dojmu, že dílo bylo završeno. Po „ujetém" Freudovi přišla náprava z pera objektivních autorů:

např. "zaměřil na čtení Freudových spisů bez jakéhokoli předem určeného teologického názoru." (s. 10) – jak může být někdo „bez jakéhokoliv předem určeného názoru"? To je idealistický stav, kterého nedosahují ani dnešní robotické AI mysli. Všichni mají nějaký bias. Vždyť i Freud o sobě tvrdil, že je objektivní. To, že o sobě nebo o někom někdo tvrdí, že je objektivní, ještě nic neznamená.

nebo: "Z její teorie vyplývá, že psychologický ateismus není možný. I kdybychom se zeptali člověka striktně odmítající víru v jakéhokoli boha, vždy musí být u tohoto člověka jasná představa toho, jakou svoji představu boha odmítá." (s. 15) – tímto jsme ale opět dosáhli nefalzifikovatelnosti: jestliže máme pokaždé argument, který ateismus v každém z případů odvysvětlí, nevytváříme vesmír, ve kterým by vůbec mohl jakkoliv nebýt, tedy máme nefalzifikovatelnou teorii – stejný problém, jako Freud, ale autor se k tomu zjevně stejnému hříchu kriticky nevymezí.

nebo: "Psychoanalytikové objektních vztahů ... umožnili ... nezaujaté zkoumání náboženských fenoménů" (s. 17) – toto nadšené prohlášení přichází těsně po odstavci o Kernbergovi, který prohlašuje že nejlepší náboženství jsou křesťanství a judaismus... což je velmi pregnantní ukázka absence nezaujatosti.

"Vyšlo zde najevo, že náboženství v sobě nutně nepředstavuje regresi k vývojově nižším stádium (sic), ale naopak náboženství samo pomáhá jedinci stát se zralou osobností." (s. 18.) – takovýto závěr zní jako prostě jen pronáboženská antiteze na Freudovu protináboženskou tezi... jinými slovy je to nekompletní dialektika.

1) Struktura argumentace – 5/8.

Problém se strukturou práce a argumentací jsem představil výše v rámci celkové kritiky.

2) FORMÁLNÍ ÚROVEŇ – 5/8.

Práce má celou řadu drobných chyb – většinou nefunkční gramatika způsobená přepisováním vět v nichž zůstaly pády a vazby z předchozích formulací, případně se jedná o hrubky a další typy chyb, například:

"mezi sebou samým a okolním světě" s. 11

"jedné z nevlivnějších poklasických psychoanalyticek Melanie Kleinovou." s. 12

volně visící číslovka 179 na s. 15

"Na příkladu Freudovy kritiky oceánského pocitu jsme došly k závěru" s. 17

3) PRÁCE S PRAMENY – 7/8.

pozn 103, chybí odkaz na relevantní literaturu (symetricky s okolními poznámkami)

4) VLASTNÍ PŘÍNOS – 6/8.

Práce je kompilační, ale zároveň nese jasné stopy autorova přemýšlení a porozumění tématu.

5) OBECNÝ PŘESAH PRÁCE – 7/8.

Práce je zajímavá i pro čtenáře z jiných oborů.

Celkové hodnocení: 30, tj. velmi dobře.

Práce splňuje všechny nároky kladené na diplomovou práci, oponent ji proto doporučuje k obhajobě se známkou **velmi dobře**.

V Praze dne 28. 8. 2025

Mgr. Jan Kozák, PhD.

Ústav filosofie a religionistiky